

บทบาทของกิจกรรมดนตรีในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และการดูแลเด็กปฐมวัยในครอบครัวเปราะบาง

THE ROLE OF MUSIC ACTIVITIES IN STRENGTHENING FAMILY BONDS

AND EARLY CHILDHOOD CARE IN VULNERABLE FAMILIES

ประภัสสร พวงสำลี*

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม ประเทศไทย

Prapassorn Puangsamlee*

National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand

Received 27/12/2024, Revised 27/02/2025, Accepted 08/04/2025

บทคัดย่อ

ที่มาและวัตถุประสงค์ : งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางในการนำกิจกรรมดนตรีมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย การศึกษานี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าดนตรีสามารถเป็นสื่อกลางที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ครอบครัวต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม งานวิจัยนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจมุมมองของผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับกิจกรรมดนตรี และความเป็นไปได้ในการนำกิจกรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย รวมถึงเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

วิธีการศึกษา : การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวจำนวน 10 ครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากโครงการที่มุ่งเสริมสร้างสุขภาวะของเด็กในบริบทที่ขาดแคลนในหลายมิติ โดยพิจารณาจากความพร้อมและความสนใจในการเข้าร่วม ครอบครัวที่ได้รับการคัดเลือกเป็นครอบครัวเปราะบางที่ได้รับการชี้เป้าโดยชุมชน และมีคุณลักษณะตรงตามเกณฑ์ความยากจนแบบพหุปัจจัย ซึ่งรวมถึงรายได้ต่ำ ขาดแคลนในหลายมิติ มีปัญหาในระบบครอบครัวและการเลี้ยงดูที่ส่งผลต่อสุขภาวะเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงสูง ต้องเข้าเกณฑ์ทุกเงื่อนไข ทั้งนี้ ครอบครัวที่เข้าร่วมต้องมีความสมัครใจและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีสำหรับครอบครัว ณ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล และดำเนินการเก็บข้อมูล โดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตพฤติกรรมของครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมดนตรีที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ (1) ทายชื่อเพลงกัน (2) โดมิโนเสียง (3) งานเต้นรำประจำบ้าน (4) นวดผ่อนคลายตามเพลง และ (5) นิทานก่อนนอน กิจกรรมทั้งหมดได้รับการออกแบบให้มีความเรียบง่าย ใช้ทรัพยากรน้อย และใช้เวลาสั้น (10-15 นาที) เพื่อลดภาระของครอบครัว อีกทั้งกิจกรรมเหล่านี้มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับใช้ได้ตามความต้องการและข้อจำกัดของแต่ละครอบครัว

ผลการศึกษา : ผลการศึกษาพบว่าครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการแสดงความสนใจและความพร้อมสูงในการนำกิจกรรมดนตรีไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีความสนุกสนานและเน้นการมีส่วนร่วม เช่น “โดมิโนเสียงหรือโดมิโนเสียงสัตว์” ซึ่งได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เข้าใจง่ายและช่วยสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายในครอบครัว กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น “งานเต้นรำประจำบ้าน” ซึ่งได้รับการตอบรับในแง่บวก เนื่องจากสามารถช่วยกระตุ้น

* Corresponding author, email: prapassorn.pua@mahidol.edu

ความกระตือรือร้นในเด็กและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่กิจกรรมที่เน้นการฟังเพลงเพียงอย่างเดียว เช่น “นวดผ่อนคลายตามเพลง” ได้รับความสนใจน้อยกว่า เนื่องจากผู้ดูแลและเด็กมีส่วนร่วมน้อยกว่ากิจกรรมอื่น ๆ จากการสัมภาษณ์พบว่าความยืดหยุ่นของกิจกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมเหล่านี้ประสบความสำเร็จ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่แสดงความพึงพอใจที่สามารถปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับตารางเวลาประจำวันและความสามารถของสมาชิกในครอบครัว การที่กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้โดยไม่รู้สึกกดดันหรือใช้ทรัพยากรมากเกินไป ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ ผู้ดูแลยังสังเกตเห็นผลลัพธ์เชิงบวกของกิจกรรมต่อเด็ก เช่น การเห็นความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นความสามารถในการสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์ที่พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น กิจกรรมดนตรีเหล่านี้ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยให้โอกาสผู้ดูแลและเด็กได้ใช้เวลาด้วยกันในลักษณะที่เป็นบวก เช่น การเล่นกีตาร์ก่อนนอนช่วยสร้างความอบอุ่นและความปลอดภัยทางอารมณ์ ขณะที่กิจกรรมงานเต้นรำประจำบ้านช่วยให้เกิดการแสดงออกทางอารมณ์ที่ดีขึ้น

บทสรุป : ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมดนตรีสามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของครอบครัวเปราะบางที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโอกาสกิจกรรมที่ออกแบบมาให้เรียบง่าย ยืดหยุ่น และสามารถปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกอย่างชัดเจนต่อคุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัว งานวิจัยนี้เน้นถึงคุณค่าของการบูรณาการดนตรีเข้ากับการดูแลเด็กปฐมวัย โดยแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมดนตรีสามารถเป็นสะพานเชื่อมโยงผู้ดูแลและเด็กเข้าด้วยกันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและสร้างสรรค์ โดยข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต คือการศึกษาผลระยะยาวของกิจกรรมเหล่านี้ เพื่อประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อพัฒนาการของเด็กในช่วงเวลาที่นานขึ้น รวมถึงการศึกษาการนำกิจกรรมดนตรีไปปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น ครอบครัวในพื้นที่ชนบทหรือครอบครัวที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อเพิ่มโอกาสในการขยายผลและพัฒนากิจกรรมให้ตอบสนองต่อบริบทที่แตกต่างกันมากขึ้น ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ได้แก่ การบูรณาการกิจกรรมนี้ในศูนย์พัฒนาเด็ก โรงเรียนอนุบาล หรือสร้างชุดกิจกรรมที่เหมาะสมกับครอบครัวที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร งานวิจัยนี้จึงเป็นก้าวสำคัญในการนำดนตรีมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการดูแลเด็กปฐมวัย และเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของเด็กและครอบครัวในอนาคต

คำสำคัญ : ครอบครัวเปราะบาง / กิจกรรมดนตรี / เด็กปฐมวัย / ความสัมพันธ์ในครอบครัว / การมีส่วนร่วม / พัฒนาการเด็กปฐมวัย

Abstract

Background and Objectives: This study aims to investigate the interest and readiness of vulnerable families in using music activities as a tool to enhance early childhood care. It is based on the concept that music can promote emotional and social development while improving familial relationships, particularly in situations where families have economic and societal limitations. Music has been recognized for its ability to support cognitive and emotional development in children while also promoting familial bonding. This research aims to understand parents' perspectives on music activities and their practicality in daily life to support early childhood development and strengthen family relationships.

Methods: A qualitative case study approach was adopted to gain in-depth insights into the role of music activities in early childhood care. The study involved ten families in Bangkok, selected through purposive

sampling from a program aimed at promoting children's well-being in underprivileged settings. The sample group was specifically selected from a project aimed at enhancing children's well-being in underprivileged contexts, considering their readiness and willingness to participate. The selected families are from vulnerable households identified by the community and meet the criteria for multidimensional poverty, including low income, multiple deprivations, family system challenges, and inadequate caregiving. Families participating in this study must fulfill all of these conditions, and must be willing and able to join family music activities at the National Institute for Child and Family Development, Mahidol University. Data were collected through in-depth interviews and participant observations of family interactions during the program. The study focused on five music activities: (1) Guess the song, (2) Sounds Domino, (3) The Home Dance Party, (4) Relaxation Massage with Music, and (5) Musical Bedtime Stories. Each activity was intentionally designed to be simple, requiring minimal resources and a short duration (10-15 minutes) to reduce the burden on families. Moreover, the activities were flexible, allowing families to modify them based on their individual schedules, child development needs, and available resources. The study also examined how families adapted these activities over time and how they influenced children's engagement levels and emotional responses.

Results: The study revealed that participating families demonstrated a strong interest and readiness to incorporate music activities into their daily routines. Activities that encouraged active participation and enjoyment, such as "Sounds Domino" or "Animal Sound Dominoes," were particularly well received due to their simplicity and ability to create a relaxed, engaging environment. Physical movement activities, such as family dance sessions, also gained positive feedback as they energized children and fostered stronger family connections. In contrast, passive music-based activities, such as "Relaxation Massage with Music," were less favored due to the lower level of engagement and interaction. From the caregivers' perspectives, flexibility emerged as a key determinant of the success of these activities. Many caregivers expressed appreciation for the ability to modify activities to suit their family's daily schedules and individual capabilities. The short duration and low complexity of the activities allowed for consistent engagement without creating additional stress or burden. Additionally, caregivers reported noticeable improvements in children's self-confidence, communication skills, and creative expression as a result of participating in music activities. These activities also served as a catalyst for strengthening family relationships by creating meaningful opportunities for interaction. For example, musical bedtime stories not only contributed to emotional warmth and security but also reinforced language development and imagination. Meanwhile, family dance sessions provided an outlet for self-expression and facilitated joyful interactions among family members. Furthermore, the study found that incorporating music activities helped reduce stress among caregivers, making daily childcare routines more enjoyable and less overwhelming.

Conclusions: The findings of this study highlight that music activities can serve as a valuable tool for promoting early childhood development and enhancing family relationships, particularly among vulnerable families with limited resources. When designed to be simple, adaptable, and easily integrated into daily routines, music-based

interventions can significantly improve the quality of life for both children and caregivers. This study underscores the importance of incorporating music into early childhood care by demonstrating its role in bridging the gap between caregivers and children, fostering positive and meaningful interactions. The results suggest that music activities can not only support children's developmental needs but also create a supportive and nurturing family environment. Future research should explore the long-term effects of these activities to assess their sustained impact on child development. Investigating the integration of music-based approaches in other vulnerable groups, such as families in rural communities or households with children with special needs, could further broaden the applicability and effectiveness of music interventions. Additionally, exploring digital and technology-enhanced adaptations of these activities may increase accessibility for a wider range of families. Practical suggestions include integrating this activity into child development centers, kindergartens, or creating a package of activities that are appropriate for families with time and resource constraints. This study represents a significant step in applying music as a practical tool for early childhood care and serves as a foundation for developing innovative activities that enhance child and family well-being in diverse contexts.

Keywords: Vulnerable Families / Music Activities / Early Childhood / Family Relationship / Child Engagement / Early Childhood Development

บทนำ (Introduction)

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจน¹ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กปฐมวัยในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ครอบครัวที่มีรายได้น้อย ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ค่าใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอต่อการส่งบุตรหลานเข้าเรียน² ส่งผลให้เด็กขาดโอกาสทางการศึกษาและมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาการเรียนรู้อดถอยในอนาคต ซึ่งหนึ่งในแนวทางการแก้ไขปัญหาคือการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีการบูรณาการร่วมกับแนวทางการดูแลเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมสอดคล้องกับพัฒนาการในเด็กปฐมวัย³

จากการศึกษาพบว่าดนตรีสามารถช่วยในการส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการที่จำเป็นของเด็ก เช่น อารมณ์และสังคม ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ด้านการคิดและกระบวนการรับรู้ ด้านภาษาและการอ่านเขียนอีกด้วย⁴ เนื่องจากองค์ประกอบของดนตรีที่มีทั้งจังหวะ ทำนอง เนื้อร้อง เสียงประสาน ที่สามารถกระตุ้นการพัฒนาการที่จำเป็นในเด็กปฐมวัยได้นอกเหนือจากการส่งเสริมพัฒนาการที่สำคัญในเด็กปฐมวัยแล้ว การใช้กิจกรรมดนตรีภายในครอบครัว ยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มทักษะทางด้านดนตรี ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางได้อีกด้วย จากโครงการ

¹ Adisak Plitponkimpim, *Integrated Child Health, Development, and Protection Team for Well-Being Promotion among Children in Low Income and Multiple Deprived Families* (Nakhon Pathom: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, 2020). (In Thai)

² Dilshat Zhussupova, "Five Impacts of COVID-19 on Children in Thailand," UNICEF Thailand, accessed August 2, 2024, <https://www.unicef.org/thailand/stories/five-impacts-covid-19-children-thailand>.

³ "Equitable Education Fund (EEF) Has Released a Report on the Learning Crisis Facing Early Primary School Children in the Aftermath of COVID-19," Thai PBS, accessed October 25, 2022, <https://www.thaipbs.or.th/news/content/320772>. (In Thai)

⁴ Monsikarn Laovanich, "Music and Child Development," in *Raising Children with Music* (Bangkok: Amarin Baby & Kids, 2018), 26-47. (In Thai)

“อนาถศึกษา”⁵ โครงการทดลองการสอนดนตรีให้กับเด็กด้อยโอกาสที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข โดยจัดตั้งโครงการที่มูลนิธิเด็ก ซอยกระทุ่มล้ม 18 โดยมีครูและผู้พ่อแม่ที่อาสาช่วยให้เด็กได้มีโอกาสในการเรียนดนตรีในโครงการพบว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ความอบอุ่นและความใกล้ชิด ทำให้เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งผลให้พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กดีขึ้นได้ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการทำกิจกรรมดนตรีสามารถช่วยสร้างเสริมคุณค่าในตนเองและจิตใจ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ทั้งครอบครัวและตัวเด็กปฐมวัยได้ นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่าโครงการ Sing & Grow Group Program for Families At Risk⁶ ซึ่งเป็นโปรแกรมกิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึง 5 ขวบและครอบครัวในประเทศออสเตรเลีย แสดงให้เห็นว่าการใช้กิจกรรมดนตรีภายในครอบครัวนั้นมีส่วนช่วยในการส่งเสริมสายสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ ผลลัพธ์จากการศึกษาโครงการอนาถศึกษาและโครงการ Sing & Grow ซึ่งใช้กิจกรรมดนตรีในการส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว งานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงนำมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวเปราะบางในประเทศไทย เช่น การทำกิจกรรมทางดนตรีร่วมกัน การร้องเพลง การเล่นดนตรี การเต้นรำและเคลื่อนไหวร่างกาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรีที่ชื่นชอบ การใช้ดนตรีในงานรื่นเริงหรืองานฉลอง รวมไปถึงงานประเพณีสำคัญ

แม้จะมีงานวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของกิจกรรมดนตรีในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น โครงการ Sing & Grow ในต่างประเทศ หรือโครงการอนาถศึกษาในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในบริบทของครอบครัวเปราะบางในประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะงานวิจัยในระดับปฏิบัติการที่มุ่งสำรวจความสนใจ ความพร้อม และปัจจัยที่เอื้อต่อการนำกิจกรรมดนตรีไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการศึกษาเชิงกรณีในครอบครัวเปราะบางในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวในการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีสำหรับส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทของกิจกรรมดนตรีในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยมุ่งหวังให้กิจกรรมดนตรีสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการแทรกแซงเชิงบวกต่อระบบการดูแลเด็กปฐมวัยในบริบทครอบครัว⁷

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Design) โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครอบครัวเปราะบางในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภายใต้โครงการ “ทีมบูรณาการสุขภาพ การเรียนรู้พัฒนา และการคุ้มครองเด็ก เพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะกลุ่มเด็กยากจน และมีความขาดแคลนแบบหุ้บัจัจ” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยระดับชาติที่ดำเนินการโดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

การเลือกใช้กรณีศึกษาเชิงคุณภาพในครั้งนี้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดของ Stake⁸ และ Yin⁹ ที่เน้นการทำความเข้าใจ

⁵ Sugree Charoensook, “Arsom Music Uses Music to Develop Underprivileged Children, Becoming a Partner in Their Lives,” *Matichon Online*, February 26, 2019, https://www.matichon.co.th/columnists/news_1378476. (in Thai)

⁶ Kate TeggeLove, “Building Stronger Families Through Music: Sing & Grow Group Programs for Families at Risk,” In *Music Therapy with Families: Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*, ed. Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson (London: Jessica Kingsley Publishers, 2017), 152-172.

⁷ Adisak Plitponkarn et al., “Integrated Child Health, Development, and Protection Team for Well-being Promotion among Children in Low Income and Multiple Deprived Families,” accessed March 24, 2025, <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5260>.

⁸ Robert E. Stake, *The Art of Case Study Research* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1995).

⁹ Robert K. Yin, *Case Study Research and Applications: Design and Methods*, 6th ed. (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2014).

ปรากฏการณ์เฉพาะในบริบทจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีความเปราะบางหลายด้านและต้องอาศัยการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากบริบทชีวิตจริง แนวทางนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งสำรวจความสนใจ ความพร้อม และเงื่อนไขบริบทของครอบครัวในการใช้กิจกรรมดนตรีในการดูแลเด็กปฐมวัย อีกทั้งยังมีลักษณะสอดคล้องกับการศึกษาของ Pasiali¹⁰ ซึ่งใช้กรณีศึกษาเพื่อสำรวจบทบาทของดนตรีในครอบครัวเปราะบางในสหรัฐอเมริกา โดยเน้นการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเข้าถึงมุมมองของผู้ดูแลและเด็ก

กลุ่มประชากร กลุ่มประชากรเป้าหมายทั้งหมดประกอบด้วย 24 ครอบครัว ที่ได้รับการชี้เป้าโดยผู้นำชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในกลุ่มครอบครัวเปราะบางตามเกณฑ์ของโครงการฯ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้ถูกคัดเลือกจากการรับสมัครโดยสมัครใจผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ของทีมสุขภาพ-การเรียนรู้-การคุ้มครองเด็ก (ส.ร.ค.) ในกลุ่มไลน์ของเครือข่าย โดยมีจำนวน 10 ครอบครัว ที่ประกอบด้วยผู้ดูแลหลัก (เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ) และเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 3-6 ปี

กลุ่มตัวอย่าง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. เป็นครอบครัวเปราะบางภายใต้โครงการฯ ที่ได้รับการชี้เป้าโดยชุมชน
2. มีคุณลักษณะตรงตามเกณฑ์ความยากจนแบบพหุปัจจัย ได้แก่ รายได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อคนต่อเดือน มีความขาดแคลนอย่างน้อย 4 จาก 9 มิติ มีข้อบกพร่องในระบบครอบครัวอย่างน้อย 2 จาก 5 ข้อ และมีการเลี้ยงดูที่ไม่บรรลุผลสุภาพอย่างน้อย 2 ด้าน โดยเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงสูงจะมีครบทั้งสามเงื่อนไขดังกล่าว
3. มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีสำหรับครอบครัวเปราะบาง ณ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทั้งครอบครัวได้

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย 1) ชุดกิจกรรมดนตรีสำหรับครอบครัวเปราะบางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยคัดเลือกกิจกรรมดนตรีที่สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวเปราะบาง ประกอบไปด้วย 5 กิจกรรมดนตรีในรูปแบบการเล่น¹¹ เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่เรียนรู้ผ่านประสบการณ์อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งการเล่นเพื่อการเรียนรู้ที่นั้นเกิดจากความสนใจ ความกระตือรือร้นในตัวเอง อีกทั้งยังมีความยืดหยุ่น เล่นตามความต้องการของเด็ก ส่งผลให้เด็กได้ค้นหา เรียนรู้ตัวตนของตนเองได้ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ การสานสัมพันธ์ภายในครอบครัว การส่งเสริมความมั่นใจและความภูมิใจในตนเองทั้งผู้ปกครองและเด็ก การส่งเสริมทัศนคติและการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกภายในครอบครัว¹² นอกจากนี้ ยังพบว่าสำหรับครอบครัวเปราะบาง การหาสมดุลระหว่างบทบาทการทำงานและบทบาทภายในครอบครัวนับเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับแม่หรือผู้ปกครองที่ต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน ซึ่งมีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยได้สะท้อนประสบการณ์ในแนวทางเดียวกันว่า “หากให้ความสำคัญกับงานมากเกินไปก็ถูกมองว่าละเลยลูก แต่หากทุ่มเทเวลากับลูกมากขึ้นก็กลายเป็นการเสียโอกาสในการพัฒนาทางอาชีพ” ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันที่มีค่าครองชีพสูง การมีรายได้จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น การทุ่มเทเวลาสำหรับการทำงานส่งผลให้เวลาที่ใช้จ่ายกับลูกลดน้อยลง ซึ่งนำไปสู่ความกังวลเกี่ยวกับการสร้างความผูกพัน ความใกล้ชิด

¹⁰ Varvara Pasiali, “Families and Children at Risk,” in *Music Therapy with Families*, ed. Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson (London: Jessica Kingsley Publishers, 2016), 221-242.

¹¹ Jane Kemp and Clare Walters, *Brain Games for Preschoolers*, trans. Preeyadhorn Pitakvorarat and Mettrai Srithong (Bangkok: SE-EDUCATION Public Company Limited, 2006), 76-95. (in Thai)

¹² Varvara Pasiali, “Families and Children at Risk,” in *Music Therapy with Families*, ed. Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson (London: Jessica Kingsley Publishers, 2016), 221-242.

และการอบรมลูกอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ภาวะภายในครอบครัวและการดูแลสมาชิกในครอบครัวยังคงตกเป็นภาระของแม่เป็นส่วนใหญ่ ภายใต้ค่านิยมดั้งเดิมที่เปลี่ยนแปลงช้ากว่าการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ภาระที่ซ้อนทับกันนี้ก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ความตึงเครียด และอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในระยะยาว¹³

โดยการดำเนินกิจกรรมใช้เวลาน้อย สามารถหาอุปกรณ์ได้จากภายในบ้าน และไม่เป็นการเพิ่มภาระของผู้ดูแลจากการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการสร้างความสมดุลในชีวิตการทำงานและการดูแลเด็ก ซึ่งเป็นความท้าทายของผู้ดูแลเด็กในยุคปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบชุดกิจกรรมดนตรีสำหรับครอบครัวเปราะบาง ประกอบไปด้วย (1) กิจกรรม “ทายชื่อเพลงกัน” (2) กิจกรรม “โดมิโนเสียง” (3) กิจกรรม “งานเต้นรำประจำบ้าน” (4) กิจกรรม “นวดผ่อนคลายตามเพลง” (5) กิจกรรม “นิทานก่อนนอน” เพื่อการศึกษาและสำหรับการนำไปใช้ต่อ สามารถเข้าถึงรายละเอียดกิจกรรมผ่าน QR code ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นตามภาพที่ 1 (Figure 1)

Figure 1 QR code for the set of music activities for vulnerable families by Prapassorn Puangsamlee

Source: by author

2) แบบสัมภาษณ์ความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรี การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยผู้วิจัยได้พัฒนาข้อคำถามหลักที่มีความสอดคล้องกับชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย 3) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)¹⁴ เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมของครอบครัวเปราะบางที่มีต่อชุดกิจกรรมดนตรี โดยเริ่มจากการสังเกตในขอบเขตกว้างเพื่อดูภาพรวมของสภาพแวดล้อมในการทำกิจกรรม และสังเกตเฉพาะจุดในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล กระบวนการเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นเพื่อสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย จากกลุ่มประชากรที่ถูกต้องที่ได้รับการชี้เป้าโดยชุมชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครภายใต้โครงการทีมบูรณาการสุขภาพ การเรียนรู้พัฒนาและการคุ้มครองเด็ก เพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะกลุ่มเด็กยากจน และมีความขาดแคลนแบบพหุปัจจัย ซึ่งตรงกับหลักการของการเก็บข้อมูลเชิงกรณีศึกษา (Case Study)¹⁵ ที่กล่าวไว้ว่า การเก็บข้อมูลเชิงกรณีศึกษานั้นเพื่อการศึกษากรณีแบบเฉพาะเจาะจงในด้านสถานที่ เวลา และ

¹³ Manasigan Kanchanachitra et al., “Adapting the Family’s Work Patterns After Having Children,” in *Research Brief: Caring for Vulnerable Families amid Demographic and Social Changes in Thailand* (Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2022), 6-8, <https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2022/03/Report-File-555.pdf>. (in Thai)

¹⁴ Alice Macfarlan, “Non-Participant Observation,” BetterEvaluation, accessed January 21, 2022, <https://www.betterevaluation.org/methods-approaches/methods/non-participant-observation>.

¹⁵ John W. Creswell, “Case Study Research,” in *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, 3rd ed. (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2013), 97-102.

สถานการณ์ที่กำหนด ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้งานวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Design) ในการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาในเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจะถูกคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 10 ครอบครัว ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ผ่านการเก็บข้อมูล ณ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

กระบวนการดำเนินกิจกรรม เริ่มจากการคัดเลือกครอบครัวเปราะบาง 10 ครอบครัวที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีจำนวน 5 กิจกรรม ภายในระยะเวลา 2 สัปดาห์ กิจกรรมแต่ละชุดใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที และมีความยืดหยุ่นให้ผู้ดูแลและเด็กปฐมวัยเลือกดำเนินกิจกรรมตามความพร้อมของแต่ละครอบครัว ระหว่างการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่ออกแบบขึ้น เพื่อบันทึกระดับการมีส่วนร่วมใน 5 ด้าน ได้แก่ การฟัง การร้อง การเคลื่อนไหว การมีปฏิสัมพันธ์ และการตอบสนองทางอารมณ์ หลังจากสิ้นสุดกิจกรรมแต่ละวัน ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรม

ด้านกิจกรรม ผู้วิจัยชี้แจงกระบวนการดำเนินกิจกรรมดนตรีให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรับทราบว่าเป็นกิจกรรมดนตรีสำหรับครอบครัว โดยมุ่งเน้นสร้างความสนุกสนาน สานสัมพันธ์ภายในครอบครัว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยให้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน หากกิจกรรมใดที่ผู้เข้าร่วมวิจัยรู้สึกยากหรือเหนื่อยล้าจากการดำเนินกิจกรรม สามารถแจ้งผู้วิจัยได้ตลอดเวลา

ด้านเอกสาร ผู้วิจัยชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสำหรับเอกสาร ดังต่อไปนี้

- เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย สำหรับการตอบแบบสอบถาม อายุ 18 ปีขึ้นไป

- เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี และ/หรือผู้ปกครองของเด็กอายุระหว่าง 7-12 ปี

- หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าวและเต็มใจ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี

โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้อธิบายรายละเอียดในเอกสารชี้แจงแต่ละฉบับจนกว่าผู้เข้าร่วมวิจัยจะเข้าใจ จากนั้นจึงขอให้ผู้เข้าร่วมวิจัยลงลายมือชื่อเพื่อแสดงความยินยอมในการให้ข้อมูล

การสัมภาษณ์ ดำเนินการโดยผู้วิจัยและทีมวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์สำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย

ผลการวิจัย (Results)

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัวเปราะบางในกิจกรรมดนตรี และ 2) การวิเคราะห์เชิงตีความตามหัวข้อ (Thematic Analysis) สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อสำรวจความสนใจ ความพร้อม และทัศนคติของผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่มีต่อกิจกรรมดนตรี ทั้งนี้ ข้อมูลจากทั้งสองแหล่งได้รับการวิเคราะห์แบบประสานกัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและแตกต่างกันของประสบการณ์จากมุมมองเชิงพฤติกรรมและเชิงการรับรู้

ผู้วิจัยได้นำผลจากการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและผลสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในการสรุปผลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) การสังเกตการมีส่วนร่วมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรี 2) สำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย

1. การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรี

จากการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรี โดยสามารถแบ่งการสังเกตออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) **ชุดกิจกรรมดนตรี** ภายในชุดกิจกรรมดนตรีประกอบด้วยคำอธิบายขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนสื่อและวัสดุประกอบการจัดกิจกรรม เช่น การ์ดโดมิโนเสียงสัตว์ แบบสำหรับพับลูกเต๋าที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย” และการ์ดรูปร่าง อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินกิจกรรมการใช้อุปกรณ์ เบื้องต้นพบว่าครอบครัวเปราะบางมีความเข้าใจการใช้อุปกรณ์ได้รับหรือมีการดูรูปภาพกิจกรรมประกอบได้ แต่ในด้านการอ่านพบว่าผู้ดูแลเด็กบางส่วนไม่สามารถอ่านหนังสือได้ทั้งในส่วนของผู้ดูแลเด็กเองและเด็กปฐมวัย ส่งผลให้บางกิจกรรมซึ่งมีคำอธิบายกระบวนการเป็นลายลักษณ์อักษรไม่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง และกลายเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมดนตรี ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ กิจกรรมนิทานก่อนนอน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการอ่านนิทาน ทำให้ผู้ดูแลและเด็กไม่สามารถอ่านตามจังหวะคำกลอนตามที่กิจกรรมกำหนดไว้ได้ อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของครอบครัวที่อยู่ในภาวะเปราะบาง พบว่า โครงสร้างของหนังสือนิทานที่มีข้อความพิมพ์ไว้ทางด้านซ้ายและภาพประกอบขนาดใหญ่ทางด้านขวา ช่วยให้ผู้ดูแลและเด็กสามารถใช้ในการมองภาพเพื่อสร้างเรื่องราวของตนเองได้ แม้ไม่สามารถอ่านข้อความได้โดยตรง นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กปฐมวัยบางส่วนที่มีประสบการณ์ศึกษาจากศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถจดจำเนื้อหานิทานเรื่อง “อีเล้งเค้งโค้ง” ที่ครูเคยอ่านให้ฟัง และสามารถขานรับคำร้อง “อีเล้งเค้งโค้ง”¹⁶ ได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปจนถึงสิ้นสุดแม้มีข้อจำกัดด้านการอ่าน จากข้อสังเกตดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการออกแบบกิจกรรมครั้งต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความสามารถของผู้ดูแลและเด็กมากยิ่งขึ้น

2) **การมีส่วนร่วม** จากการดำเนินกิจกรรมดนตรีทั้ง 5 กิจกรรม ที่ประกอบไปด้วยการเคลื่อนไหว การร้องเพลง การฟัง การเล่นเครื่องดนตรี พบว่าผู้ดูแลและเด็กแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีทุกกิจกรรม

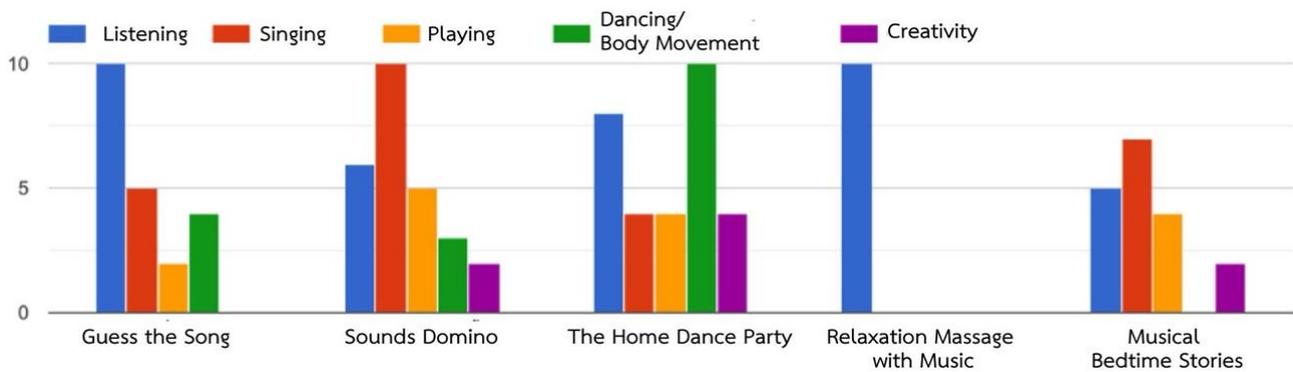

Figure 2 A picture showing participation in music activities

Source: by author

จากภาพกิจกรรม (Figure 2) สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและผู้ดูแลในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งเป็นการยืนยันผลการสังเกตที่กล่าวถึงในบทวิเคราะห์ว่า กิจกรรมที่มีลักษณะโต้ตอบและการเคลื่อนไหว มีแนวโน้มสร้างบรรยากาศเชิงบวกในครอบครัวได้มากที่สุด โดยในจำนวนนี้พบว่ามี 2 กิจกรรมที่ผู้ดูแลและเด็กให้การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ครบทั้ง 5 ด้าน

¹⁶ Cheewan Wisasa, *E-Leng Keng Khong: A Goose's Song*, 24th ed. (Bangkok: Amarin Printing, 1994). (in Thai)

ได้แก่ กิจกรรม “โดมิโนเสียง” และกิจกรรม “งานเต้นรำประจำบ้าน” ทั้งนี้ในกิจกรรม “โดมิโนเสียง” แต่ละครอบครัวได้รับการโดมิโนเสียงสัตว์จำนวน 1 ชุด เพื่อใช้ในการเรียงต่อกัน โดยผู้เข้าร่วมต้องออกเสียงสัตว์ตามการ์ดที่หยิบได้ก่อนวางต่อจากการสังเกตพบว่าผู้ดูแลและเด็กให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการออกเสียงสัตว์ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม นอกจากนี้ การออกเสียงสัตว์ตามการ์ดที่หยิบได้ยังช่วยลดความคาดหวังและความตึงเครียดในการดำเนินกิจกรรมลง ผู้ดูแลและเด็กสามารถแสดงสีหน้าและท่าทางผ่อนคลายมากขึ้น เนื่องจากการสื่อสารด้วยเสียงที่ไม่ใช่ถ้อยคำทางภาษาทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปได้อย่างอิสระ เป็นจุดเริ่มต้นที่ง่ายต่อการสื่อสารและสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายภายในครอบครัว กติกาที่เข้าใจง่าย (หยิบการ์ด-ออกเสียง-พิจารณาความยาวเสียง-วางการ์ดตามลำดับ) ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมจนจบกิจกรรม

สำหรับกิจกรรมที่พบการมีส่วนร่วมรองลงมา ได้แก่ กิจกรรม “งานเต้นรำประจำบ้าน” ซึ่งพบว่าเด็กปฐมวัยให้ความสนใจในการเคลื่อนไหวร่างกายและการเต้นเป็นอย่างมาก ขณะที่ผู้ดูแลเด็กแสดงออกถึงการสนับสนุนและชื่นชมการเคลื่อนไหวประกอบเพลง โดยให้ความช่วยเหลือในการเลือกเปิดเพลงผ่านโทรศัพท์มือถือหรือค้นหาเพลงตามความชื่นชอบของเด็กปฐมวัย ผลจากการดำเนินกิจกรรมพบว่า เด็กปฐมวัยสามารถเลือกเพลงที่ตนเองสนใจและเปลือดเปลื่นได้อย่างอิสระ

กิจกรรมที่มีการมีส่วนร่วมในระดับรองลงมา คือกิจกรรม “ทายชื่อเพลงกัน” และ “นิทานก่อนนอน” ซึ่งจากการสังเกตพบว่าผู้ดูแลและเด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีทั้ง 4 ด้าน กล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล ผู้ดูแลและเด็กให้การมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมดนตรีอย่างน้อย 1 ด้าน เช่น กิจกรรม “นวดผ่อนคลายตามเพลง” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปิดรับและการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมดนตรีในระดับที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3) ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและครอบครัว ตลอดการดำเนินการเก็บข้อมูลพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กปฐมวัยกับผู้ดูแลในการทำกิจกรรมให้ความร่วมมืออยู่ในระดับที่ดี โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

3.1) กลุ่มผู้ดูแลเด็กที่สูงอายุ พบว่ามีความพยายามในการให้ความร่วมมือแม้ว่าจะไม่สามารถทำกิจกรรมด้วยตัวเองได้ในบางขั้นตอน แต่ให้ความร่วมมือและพูดคุยกับเด็กเพื่อกระตุ้นให้เด็กมีสมาธิ จดจ่อกับกิจกรรมได้ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับเด็ก

3.2) กลุ่มผู้ดูแลวัยทำงาน พบว่ามีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ สามารถร่วมกิจกรรมไปพร้อมกับเด็กได้ดี นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเพิ่งเคยได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับเด็กครั้งแรก เนื่องจากภาระงานและปัญหาส่วนตัวของทางครอบครัวทำให้ไม่เคยมีโอกาสได้เลี้ยงดูเด็กด้วยตนเอง

ดังนั้น ในช่วงแรกของการสังเกตพบว่าเด็กไม่มีสมาธิและไม่สามารถจดจ่อในการทำกิจกรรมได้ในช่วงแรก อีกทั้งยังพบว่าสถานที่ สนามเด็กเล่นใกล้เคียง และเพื่อนใหม่ในวัยใกล้เคียงกัน เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เด็กปฐมวัยไม่มีสมาธิจดจ่อกับกิจกรรมตรงหน้าได้ ดังนั้น ในด้านการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่จึงเป็นหนึ่งในข้อควรตระหนักในการวิจัยครั้งต่อไป

2. สสำรวจความสนใจและความพร้อมของครอบครัวประะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย

จากการสัมภาษณ์พบว่าความสนใจของครอบครัวประะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีจะแบ่งตามข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1) จากการใช้ชุดกิจกรรมดนตรี ท่านมีความคุ้นเคยและสามารถประเมินความยากง่ายของกิจกรรมได้หรือไม่ พบว่ากิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันในครัวเรือนคือการเปิดเพลงภายในบ้าน กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อน สามารถดำเนินการได้ทันที และส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนภายในครอบครัวมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ

ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การร้องตาม หรือการเคลื่อนไหวตามจังหวะเพลง ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หลายกรณี เช่น ผู้ดูแลได้บรรยายถึงการเดินตามเพลงของเด็กปฐมวัยร่วมกับพี่น้องและผู้ดูแล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นกันเองในการใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ผู้ดูแลได้แสดงมุมมองที่สอดคล้องกัน ดังเช่น “ดนตรีที่บ้านก็ทำบ่อย พี่สาวเขาเปิดเพลงและน้อง (กลุ่มตัวอย่าง) ก็ไปเดินตามที่เป็นประจำ เดินทั้งวัน เดินไม่หยุด (หัวเราะ)” หรือในอีกกรณีหนึ่งที่ผู้ดูแลระบุว่า “ปกติเปิดเพลงในบ้าน น้องก็จะขบม้ายืนเดินบ่อย ๆ เวลาเราทำงานบ้าน เข้าครัวทำกับข้าว น้องก็จะขบม้ายืนเดินใกล้ ๆ เราก็เดินตามบ้าง แล้วแต่ว่าทำงานอะไรอยู่” ข้อความเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ดนตรีในชีวิตประจำวันที่บ้านไม่เพียงเป็นกิจกรรมง่ายต่อการดำเนินการ หากยังเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในระดับที่ไม่เป็นทางการและปรับเปลี่ยนตามบริบทได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ ดนตรียังถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่ “เปิดเพลงอยู่แล้วทั้งวัน” และ “เด็ก ๆ ก็เดินไป รู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง” ซึ่งย้ำให้เห็นว่าการฟังเพลงหรือเปิดเพลงไว้ในบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติ ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบหรือขั้นตอนซับซ้อน ช่วยสร้างบรรยากาศสนุกสนาน และเสริมสร้างความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างผู้ดูแลและเด็กได้อย่างลงตัว

นอกจากนี้ การสัมภาษณ์ยังชี้ให้เห็นว่าผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีความมั่นใจและพร้อมที่จะนำชุดกิจกรรมดนตรีจากงานวิจัยนี้ไปใช้จริงภายในบ้าน อันเนื่องมาจากลักษณะสำคัญของกิจกรรมที่เอื้อต่อความยืดหยุ่น การสร้างสรรค์ และการไม่กำหนดกรอบที่เข้มงวด ผู้ดูแลสามารถเลือกปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความสมัครใจของเด็กปฐมวัยที่ตนรับผิดชอบอยู่ ข้อดีของการไม่บังคับให้เด็กปฏิบัติตามรูปแบบเดิม ๆ และการไม่จำกัดรูปแบบการเข้าร่วมช่วยลดความเครียดและความกังวลต่อผลลัพธ์ของกิจกรรม ตลอดจนช่วยให้ผู้ดูแลรู้สึก “สบายใจ สนุกดี” และมองว่าดนตรีเป็นสื่อกลางที่เปิดกว้างต่อการปฏิสัมพันธ์ โดยไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะจำเพาะเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศเชิงบวกให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว

ดังตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “เราเล่นิทานแบบไหนก็ได้ใช้ใหม่คะ ถ้าแบบนี้ก็สบายใจคะ สนุกดี” ซึ่งสะท้อนถึงความอิสระในการประยุกต์ใช้กิจกรรมดนตรีร่วมกับการเล่นิทานให้สอดคล้องกับบริบทจริง นอกจากนี้ บางกรณียังระบุถึงการให้เด็กมีเสรีภาพในการเลือกวิธีมีส่วนร่วม เช่น การเต้นโดยไม่จำเป็นต้องร้องเพลง เพียงเพราะเด็กสนุกกับการเต้นเป็นพิเศษ ผู้ดูแลบางคนกล่าวว่า “เขาเต้นอย่างเดียวไม่ร้องเพลงก็ไม่เป็นไรใช้ใหม่คะ ถ้าเขาชอบเต้นก็จะให้เต้นบ่อย ๆ ค่ะ เห็นเขาสนุกก็ดีใจคะ ไม่อยากบังคับเขาทำในสิ่งที่ไม่ชอบ เราก็เครียด...” คำกล่าวนี้สะท้อนถึงความใส่ใจและสนใจความชอบและความสุขของเด็ก อีกทั้งพร้อมลดแรงกดดันต่อทุกฝ่าย ทำให้กิจกรรมดนตรีช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารเชิงบวกในครอบครัว แม้ผู้ดูแลจะกังวลอยู่บ้างในตอนต้น เนื่องจากกลัวว่ากิจกรรมอาจซับซ้อนหรือไม่เหมาะกับเด็กในความดูแล แต่ท้ายที่สุดเมื่อพบว่ากิจกรรมดนตรีสามารถปรับใช้ได้หลากหลาย จึงเกิดความผ่อนคลาย “เขาไม่ค่อยฟังเรา ให้ทำอะไรก็ยก แต่พอมาเล่นเกมแบบนี้ เขาก็ฟังเราบ้าง เหมือนเราไม่ได้บังคับเขาให้อยู่กับเรา ไม่วิ่งหนีไปไหน”

กล่าวโดยสรุป ผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ดูแลเด็กมีความคุ้นเคยและมั่นใจในการนำชุดกิจกรรมดนตรีไปประยุกต์ใช้ในบริบทครอบครัวจริง โดยมองว่าดนตรีและกระบวนการเรียนรู้ผ่านดนตรีเป็นสื่อที่ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามความชอบและความสามารถของเด็ก อีกทั้งไม่ก่อให้เกิดแรงกดดันทางอารมณ์หรือความคาดหวังที่เข้มงวด ผู้ดูแลรู้สึกว่าการสามารถสร้างสรรค์รูปแบบการดำเนินกิจกรรมได้เอง ตามสภาวะการณ์จริงในชีวิตประจำวัน และใช้ดนตรีเป็นกลไกส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ระยะเวลาต่อ 1 กิจกรรมอย่างน้อยหรือไม่ว่าอย่างไร กิจกรรมละ 10-15 นาที ผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีมุมมองไปในทิศทางเดียวกันว่าระยะเวลาดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อบริบทของครอบครัวเพราะบาง

ที่ต้องรับผิดชอบต่อหลายภารกิจในชีวิตประจำวัน การออกแบบกิจกรรมให้ใช้เวลาสั้นกระชับนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาว่าผู้ดูแลเด็กมักมีภาระงานนอกบ้านควบคู่ไปกับงานในบ้าน เช่น การทำความสะอาด การเตรียมอาหาร และการดูแลสมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ การที่กิจกรรมดนตรีสามารถดำเนินได้ในเวลาสั้น ๆ ในทุกวัน ช่วงเวลาเย็น จึงส่งผลให้ผู้ดูแลรู้สึกที่สามารถนำกิจกรรมไปใช้ได้จริง โดยไม่เพิ่มภาระหรือใช้ทรัพยากรมากเกินไป

ความเห็นจากผู้ดูแลเด็กปฐมวัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยด้านเวลาอย่างชัดเจน เช่น ผู้ให้ข้อมูลบางคนระบุว่า “กิจกรรมเหล่านี้ดีค่ะ เวลาไม่นานค่ะ เพราะต้องทำงานตลอด กลับมาก็ไม่ค่อยมีเวลา ถ้าใช้เวลาไม่เยอะ ก็คิดว่าน่าจะทำกิจกรรมกับเขาได้นิดหน่อยตอนกลับบ้าน...” คำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมที่ใช้เวลาไม่มากนัก เอื้อให้ผู้ดูแลสามารถมีปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกับเด็กปฐมวัย แม้จะมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและความเหนื่อยล้าหลังเสร็จสิ้นภาระงานต่าง ๆ

นอกจากนี้ ความยืดหยุ่นในการเลือกเวลาและจำนวนกิจกรรมที่นำไปใช้ในแต่ละครั้งยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ดูแลรู้สึกสบายใจต่อการนำกิจกรรมไปใช้จริง ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวว่า “ถ้ากลับไปบ้าน เลือกทำทีละกิจกรรมได้ไหม ไม่ทำทั้งหมด ถ้าทำทีละกิจกรรมก็น่าจะทำได้ เพราะใช้เวลาไม่นาน...” การมีอิสระในการเลือกลำดับและปริมาณของกิจกรรมตามความพร้อมในแต่ละวัน ช่วยให้ผู้ดูแลสามารถจัดการตารางชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น และไม่รู้สึกรู้สึกกดดันให้ปฏิบัติตามกิจกรรมทั้งหมดในคราวเดียว ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับผู้ดูแลเด็กบางคนที่มีระยะเวลาจำกัดมากเป็นพิเศษ เช่น การอยู่ร่วมกับเด็กเพียงช่วงสั้น ๆ ในแต่ละวัน การที่กิจกรรมดนตรีใช้เวลาเพียง 10-15 นาที มีส่วนช่วยอย่างมากในการสร้างโอกาสให้ผู้ดูแลได้ใช้เวลาอันมีคุณค่าไปกับเด็กปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นการเล่นเกมดนตรีสั้น ๆ หรือการร้องเพลง-ออกท่าทางง่าย ๆ ร่วมกัน ในช่วงเวลาสั้น ๆ นี้ ผู้ดูแลสามารถสร้างความทรงจำที่ดีและความผูกพันทางอารมณ์ในทิศทางที่ดียิ่งขึ้นกับเด็ก แม้จะมีเวลาอยู่ด้วยกันไม่มากนัก

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าระยะเวลาของกิจกรรมดนตรีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้ผู้ดูแลสามารถนำกิจกรรมไปใช้ในบริบทชีวิตประจำวันได้จริง การใช้เวลาไม่นานเกินไป (10-15 นาที) ต่อกิจกรรมสอดคล้องกับเงื่อนไขชีวิตและภาระงานของครอบครัวประเภทบาง ผู้ดูแลสามารถปรับเปลี่ยน ปรับลด หรือเลือกทำกิจกรรมตามความพร้อมและข้อจำกัดของตนเองได้อย่างยืดหยุ่น ซึ่งช่วยลดความตึงเครียด สร้างบรรยากาศผ่อนคลาย และส่งเสริมให้กิจกรรมดนตรีกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวันได้อย่างยั่งยืนและมีความหมาย

3) ความพึงพอใจในแต่ละกิจกรรมและความสนใจในการนำกลับไปใช้ต่อ พบว่ากิจกรรม “โดมิโนเสียงหรือโดมิโนเสียงสัตว์” สร้างความประทับใจและดึงดูดความสนใจของผู้ดูแลและเด็กมากเป็นพิเศษ จุดเด่นของกิจกรรมอยู่ที่ความเรียบง่าย เข้าใจง่าย และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านการออกเสียงเลียนแบบสัตว์ที่ปรากฏบนการ์ดโดมิโน การหยิบการ์ดแต่ละใบและการออกเสียงประกอบด้วยความแปลกใหม่ การสร้างเสียงที่ไม่ใช่ภาษาพูดทั่วไปทำให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และขจัดความตึงเครียดออกไป เป็นผลให้เด็กปฐมวัยที่ปกติอาจจะไม่ค่อยพูดหรือหัวเราะเสียงดังแสดงออกอย่างเปิดเผยมากขึ้น ผู้ดูแลเด็กจึงรับรู้ได้ถึงเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นความกล้าแสดงออกเสียงหัวเราะ หรือการสบตาร่วมกันที่เด่นชัดขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านเสียงสัตว์ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร ผ่อนคลาย และลดความจำเป็นในการใช้ภาษาพูดมากเกินไป จึงเอื้อต่อผู้ดูแลที่อาจเพิ่งพบกับเด็กเป็นครั้งแรก หรือผู้ที่มีเวลาและประสบการณ์จำกัดในการหากิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับเด็ก

ตัวอย่างความคิดเห็นจากผู้ดูแลบางคนชี้ให้เห็นถึงความสนใจและความต้องการนำกิจกรรมนี้กลับไปใช้ที่บ้าน เช่น มีการกล่าวถึงว่า “คุณแม่เพิ่งเคยเจอน้องวันนี้เป็นวันที่ 2 ... พอมีเกมเสียงอันนี้ เขาสบตา เขามองเรา เราก็สนุก หัวเราะโดยไม่ต้องมีคำพูดอะไรเลย...” แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมไม่เพียงแต่สร้างความสนุก หากยังช่วยสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่าง

ผู้ดูแลกับเด็ก แม้ในสถานการณ์ที่ผู้ดูแลยังไม่มีประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับเด็กเลยก็ตาม นอกจากนี้ ผู้ดูแลบางราย ซึ่งเป็นยายของเด็กชี้ให้เห็นว่าการมีกิจกรรมดนตรีที่ง่ายและสนุก ช่วยเติมเต็มการใช้เวลาร่วมกันในบริบทครอบครัวที่อาจยุ่งเหยิงด้วยภารกิจต่าง ๆ การเล่นเกมโดมิโนเสียงสัตว์จึงมีศักยภาพในการเชื่อมโยงคนต่างวัยในครอบครัวเข้าด้วยกัน

นอกเหนือจากกิจกรรมโดมิโนเสียงสัตว์แล้ว ผลการสัมภาษณ์ยังพบว่ากิจกรรม “โดมิโนเสียงหรือโดมิโนเสียงสัตว์” และกิจกรรม “นิทานก่อนนอน” ก็ได้รับความนิยมและความชื่นชอบเป็นอย่างมาก ครอบครัวเปราะบางบางกลุ่มให้ข้อมูลว่า กิจกรรมทั้งสองนี้เปิดโอกาสให้เด็กและผู้ดูแลได้สร้างสรรค์การออกเสียงในหลากหลายรูปแบบ โดยไม่จำกัดว่าต้องเล่าเรื่องหรือนิทานในแบบที่กำหนดไว้ตายตัว การพัฒนาจากรูปแบบนิทานที่มุ่งอิงตามหนังสือไปสู่การเล่าเรื่องที่ปรับเปลี่ยนได้อิสระช่วยให้เด็กปฐมวัยและผู้ดูแลสามารถสนุกไปกับจินตนาการและสร้างสรรค์เรื่องราวตามรูปภาพหรือเสียงที่ได้ยิน “ชอบที่นิทานไม่ต้องอ่านแบบเดิมอีกต่อไป น้องก็เล่าเองได้ สนุกดี” ความเห็นนี้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมดนตรีในลักษณะดังกล่าวไม่เพียงแต่เพิ่มความสนุก หากยังส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสารอย่างอิสระภายในครอบครัว

ในทางกลับกัน กิจกรรมที่ครอบครัวและเด็กปฐมวัยไม่ค่อยชอบ หรือไม่ให้ความสนใจในการนำกลับไปใช้ต่อ คือ กิจกรรมที่เน้นการฟังเพลงเป็นหลัก โดยไม่มีองค์ประกอบการเล่นหรือการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ประกอบ เช่น กิจกรรม “ทายชื่อเพลงกัน” และกิจกรรม “นวดผ่อนคลายตามเพลง” ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ากิจกรรมลักษณะนี้ไม่ค่อยมีความสุขสนุกสนานหรือมีส่วนร่วมในเชิงปฏิสัมพันธ์มากนัก การที่ต้องนั่งฟังเพลงเฉย ๆ อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการในการสร้างบรรยากาศแบบมีส่วนร่วมภายในครอบครัว เนื่องจากทั้งเด็กปฐมวัยและผู้ดูแลจะให้คุณค่าแก่มิติด้านการเคลื่อนไหว การแสดงออก และการมีส่วนร่วมผ่านเสียงหรือกิริยาท่าทางมากกว่า

กล่าวโดยสรุป ผลการสัมภาษณ์ชี้ว่าครอบครัวและเด็กปฐมวัยให้ความสำคัญกับความสนุกสนาน ความง่ายในการมีส่วนร่วม และความสามารถในการประยุกต์ใช้กิจกรรมได้อย่างยืดหยุ่น กิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจึงเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเปิดโอกาสให้สร้างปฏิสัมพันธ์ด้วยการออกเสียง เคลื่อนไหว หรือพลิกแพลงเนื้อหาได้ตามความสนใจและบริบทจริงของครอบครัว ในขณะที่กิจกรรมที่เน้นเพียงการฟังเพลงอย่างเดียว อาจไม่ตอบสนองความต้องการและเงื่อนไขที่ครอบครัวเปราะบางเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน

4) ความสนใจในการนำกิจกรรมดนตรีไปประยุกต์ใช้ในการดูแลบุตรหลานภายในครอบครัว พบว่าจากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลมีความสนใจในระดับค่อนข้างสูงถึงสูงมากในการนำกิจกรรมดนตรีที่ได้รับไปปรับใช้จริงในชีวิตประจำวัน เหตุผลหลักที่สนับสนุนการตัดสินใจนี้มาจากประสบการณ์โดยตรงระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้ดูแลได้เห็นบุตรหลานแสดงออกถึงความสนุกสนาน ความผ่อนคลาย และความกล้าแสดงออกในรูปแบบที่อาจไม่เคยเห็นมาก่อนภายในบริบทครอบครัวปกติ ผู้ดูแลบางคนระบุว่าลูกหลานมีปฏิกิริยาตอบสนองในเชิงบวกต่อกิจกรรมดนตรีอย่างชัดเจน เช่น การหัวเราะเสียงดัง แสดงความกระตือรือร้นและความสนใจต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้ผู้ดูแลรู้สึกพึงพอใจและมีความหวังว่าการทำกิจกรรมดนตรีอย่างต่อเนื่องที่บ้านจะสามารถสานสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลและเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างสะท้อนความรู้สึกเชิงบวกต่อกิจกรรมดนตรีอย่างชัดเจน เช่น “วันนี้เขาเสียงดังมาก (หัวเราะ) ชอบค่ะ อยากให้เขาสนุกทุกวันแบบนี้” ข้อความนี้แสดงให้เห็นถึงการรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยในทิศทางที่ส่งเสริมความสุขภายในครอบครัว ผู้ดูแลอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “อยากนำไปใช้ต่อ เนื่องจากไม่เคยเห็นน้องหัวเราะเยอะและดูสนุกขนาดนี้มาก่อน จะนำไปทำกิจกรรมที่บ้านดู” ความเห็นนี้เน้นให้เห็นว่าผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองทำกิจกรรมมีความชัดเจนในเชิงบวก จนกระตุ้นความสนใจให้ผู้ดูแลนำไปประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมจริงที่บ้าน นอกจากนี้ ผู้ดูแลบางท่านยังกล่าวถึงคำแนะนำจากนักกระตุ้นพัฒนาการที่สนับสนุนให้ครอบครัวเพิ่มความเอาใจใส่

และความรักต่อเด็กผ่านกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมดนตรีที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ก็ถูกมองว่าเป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับคำแนะนำดังกล่าว “มีพาน้องไปพบนักกระตุ้นพัฒนาการ... ได้รับคำแนะนำให้เพิ่มความรัก การดูแล เอาใจใส่น้องให้มากขึ้น ซึ่งได้กิจกรรมตรงนี้จะนำไปใช้” ข้อความนี้สะท้อนถึงการมองเห็นคุณค่าของกิจกรรมดนตรีในการพัฒนาทักษะทางสังคม อารมณ์ และการสื่อสารภายในครอบครัว

นอกจากนี้ในแง่ของข้อเสนอแนะ ข้อคำถาม หรือความกังวลใจ จากการสัมภาษณ์ไม่พบว่าครอบครัวเปราะบาง มีข้อกังวลหรือความไม่สบายใจใด ๆ ต่อกิจกรรมดนตรีที่นำเสนอ อาจตีความได้ว่าครอบครัวเปราะบางไม่ได้รู้สึกว่าการกระทำเหล่านี้เป็นภาระเพิ่มเติมจากชีวิตประจำวัน ในทางตรงกันข้าม ผู้ดูแลเด็กบางส่วนแสดงความสนใจที่จะมาร่วมกิจกรรมดนตรี เช่นนี้อีกในอนาคต ซึ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของกิจกรรมดนตรีในการเป็นเครื่องมือที่เชื่อมผู้คนในครอบครัวเข้าด้วยกัน และสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลและเด็ก

แม้ว่าการศึกษานี้จะดำเนินการกับครอบครัวเปราะบางจำนวน 10 ครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างที่จำกัด แต่ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพได้เปิดโอกาสให้สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วมได้อย่างละเอียด ส่งผลให้สามารถเข้าใจบริบทการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ในครอบครัวได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ แม้ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลจะอยู่ในระยะเวลาสั้น จึงยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์ระยะยาวของกิจกรรมดนตรีต่อพัฒนาการเด็ก แต่พบว่าเพียงพอสำหรับการสังเกตการตอบสนองของครอบครัวต่อกิจกรรมดนตรีในเบื้องต้น และแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ ข้อมูลจากการศึกษานี้สามารถเป็นแนวทางนำร่องที่มีคุณค่า สำหรับการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในบริบทครอบครัวเปราะบาง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการวิจัยเชิงลึกหรือขยายขอบเขตการศึกษาต่อไปในบริบทอื่น ๆ เช่น พื้นที่ชนบทหรือกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้นในอนาคต

โดยสรุป ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ครอบครัวเปราะบางมีความสนใจสูงในการนำกิจกรรมดนตรีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลและสานสัมพันธ์กับบุตรหลานภายในบ้าน ไม่มีข้อกังวลในเชิงลบที่ขัดขวางการใช้กิจกรรมเหล่านี้ อีกทั้งยังมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเชิงดนตรีในอนาคต อันชี้ว่าดนตรีสามารถเป็นสื่อกลางในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ครอบครัวเปราะบางได้อย่างเป็นรูปธรรม

การอภิปรายผล (Discussion)

ผลการศึกษาที่ชี้ว่ากิจกรรมดนตรี เช่น “โดมิโนเสียงหรือโดมิโนเสียงสัตว์” และ “งานเต้นรำประจำบ้าน” ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและพัฒนาการของเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับการศึกษาของวารวารา พาเซียลี (Varvara Pasiالي)¹⁷ ซึ่งระบุว่ากิจกรรมดนตรีมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และลดความตึงเครียดในครอบครัวที่อยู่ในสภาวะเปราะบาง นอกจากนี้ โปรแกรม Sing & Grow โดยเคท เทกเกิลอฟ (Kate Tegelove)¹⁸ ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของดนตรีในการพัฒนาทักษะสังคมและอารมณ์ของเด็ก โดยเน้นการมีส่วนร่วมแบบโต้ตอบ เช่น การร้องเพลงและการเคลื่อนไหวร่างกาย ความสำคัญของความยืดหยุ่นในกิจกรรม

¹⁷ Varvara Pasiالي, “Families and Children at Risk,” in *Music Therapy with Families*, ed. Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson (London: Jessica Kingsley Publishers, 2016), 221-242.

¹⁸ Kate Tegelove, “Building Stronger Families Through Music: Sing & Grow Group Programs for Families at Risk,” In *Music Therapy with Families: Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*, ed. Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson (London: Jessica Kingsley Publishers, 2017), 152-172.

นอกจากนี้ยังพบว่า การศึกษาของ มนสิการ เหล่าวานิช¹⁹ ซึ่งว่าดนตรีสามารถกระตุ้นพัฒนาการด้านร่างกาย การคิด และอารมณ์ของเด็กปฐมวัยได้ดี โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว เช่น การเต้นรำและการเลียนแบบเสียงสัตว์ ซึ่งช่วยกระตุ้นพัฒนาการของกล้ามเนื้อมัดเล็กและมัดใหญ่ และเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองของเด็ก รวมถึงโครงการ “อนาถศึกษา” โดย สุกรี เจริญสุข²⁰ ซึ่งส่งเสริมการใช้ดนตรีในการเรียนรู้สำหรับเด็กด้วยโอกาส พบว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านดนตรี โดยดนตรีไม่เพียงช่วยพัฒนาเด็ก แต่ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่นเดียวกับผลการศึกษานี้ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ดูแลสามารถปรับใช้กิจกรรมดนตรีในชีวิตประจำวันได้อย่างยืดหยุ่น ซึ่งกิจกรรมดนตรีมีบทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวได้อย่างลึกซึ้งผ่านกลไกที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความผูกพัน (Attachment Style) ซึ่งอธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ดูแลในช่วงปฐมวัยมีผลต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กในอนาคต โดยเฉพาะความผูกพันแบบมั่นคง (Secure Attachment) ที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ ดนตรีในบริบทครอบครัว เช่น การร้องเพลง เล่นจingle หรือฟังเพลงร่วมกัน ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” ต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างอบอุ่นและไว้วางใจ ช่วยส่งเสริมการสื่อสารทางอารมณ์และความเข้าใจในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลมีเวลาคุณภาพร่วมกับเด็ก ส่งผลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่มากขึ้น กิจกรรมดนตรีจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือทางพัฒนาการ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความสัมพันธ์ที่มั่นคงในครอบครัวประการบาง²¹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากิจกรรม “โดมิโนเสียงสัตว์” และ “งานเต้นรำประจำบ้าน” จะได้รับความนิยมสูง แต่บางกิจกรรม เช่น โดมิโนเสียงสัตว์ ก็อาจไม่เหมาะกับเด็กที่มีปัญหาทางการได้ยิน ปัญหาทางด้านอารมณ์มองเห็น หากต้องใช้สื่อโดมิโนเสียงสัตว์ หรือเด็กที่ไม่สามารถออกเสียงหรือเลียนเสียงสัตว์ได้ หรือกิจกรรมงานเต้นรำประจำบ้านที่อาจช่วยส่งเสริมสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้ดี แต่สำหรับครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ อาจมีข้อจำกัดเรื่องการเคลื่อนไหว ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับได้ตามบริบทของครอบครัว จะช่วยลดข้อจำกัดดังกล่าวได้ นอกจากนี้ ผลการศึกษาและเก็บข้อมูลยังสะท้อนถึงข้อจำกัดบางประการที่สำคัญ เช่น การขาดทักษะการอ่านในผู้ดูแลบางคน ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีคำแนะนำเป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาของอลิซ แมคฟาร์แลน (Alice Macfarlan)²² ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่ใช้การสังเกตและการสาธิตสามารถลดข้อจำกัดดังกล่าวได้ ผู้วิจัยจึงเสนอให้เพิ่มองค์ประกอบภาพและเสียงในการออกแบบกิจกรรมในอนาคต

จากผลการศึกษาสามารถพัฒนาเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปปรับใช้ในระดับต่าง ๆ โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับอนาคต ดังนี้

ครอบครัว

1) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้กิจกรรมดนตรีง่าย ๆ ที่ไม่ต้องใช้อุปกรณ์มาก เช่น การร้องเพลง เล่นจingle หรือเต้นรำในบ้าน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาการของเด็ก

¹⁹ Monsikarn Laovanich, “Music and Child Development,” in *Raising Children with Music* (Bangkok: Amarin Baby & Kids, 2018), 26-47. (In Thai)

²⁰ Sugree Charoensook, “Arson Music Uses Music to Develop Underprivileged Children, Becoming a Partner in Their Lives,” *Matichon Online*, February 26, 2019, https://www.matichon.co.th/columnists/news_1378476. (in Thai)

²¹ “Exploring Yourself Through Attachment: Attachment Styles,” Faculty of Psychology, Chulalongkorn University, accessed March 24, 2025, <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/attachment-style/>. (in Thai)

²² Alice Macfarlan, “Non-Participant Observation,” *BetterEvaluation*, accessed January 21, 2022, <https://www.betterevaluation.org/methods-approaches/methods/non-participant-observation>.

2) สำรวจผลกระทบระยะยาวของกิจกรรมดนตรีในกลุ่มครอบครัวเปราะบาง เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์และพัฒนาการของเด็ก

โรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย

3) ออกแบบชุดกิจกรรมดนตรีที่มีความยืดหยุ่น ให้ผู้ดูแลสามารถนำกลับไปใช้ที่บ้าน พร้อมคู่มือที่มีภาพประกอบหรือคลิปแนะนำ

4) ขยายการศึกษาไปยังบริบทที่หลากหลาย เช่น ชุมชนชนบท หรือกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านภาษาตามโรงเรียน หรือศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย

ภาครัฐหรือหน่วยงานพัฒนาเด็ก

5) สนับสนุนโครงการที่ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการดูแลเด็กกลุ่มเปราะบาง เช่น การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้สามารถนำกิจกรรมดนตรีในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว หรือสร้างสื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่กิจกรรมดนตรีสำหรับทุกครอบครัวอย่างทั่วถึง

6) พัฒนาเครื่องมือกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้ดูแลที่มีข้อจำกัดด้านการอ่านและการสื่อสาร โดยอาจใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันที่มีคำแนะนำผ่านเสียงและภาพเคลื่อนไหว

นอกจากนี้ ควรพิจารณาออกแบบนโยบายที่สนับสนุนการใช้ดนตรีในบริบทชุมชน เช่น การบรรจุกิจกรรมดนตรีไว้ในศูนย์เด็กเล็กประจำตำบลหรือชุมชน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างสุขภาวะครอบครัวอย่างยั่งยืน

สรุป (Conclusion)

งานวิจัยนี้มุ่งสำรวจความสนใจของครอบครัวเปราะบางต่อการใช้ชุดกิจกรรมดนตรีเพื่อส่งเสริมการดูแลเด็กปฐมวัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือครอบครัวเปราะบางจำนวน 10 ครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการชี้เป้าโดยชุมชนภายใต้โครงการที่มุ่งส่งเสริมสุขภาวะของเด็กยากจนและมีข้อจำกัดในหลายมิติ

กิจกรรมดนตรีที่ใช้ในการศึกษานี้ประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก เช่น การเล่นโดมิโนเสียงสัตว์ การเต้นรำในครอบครัว และการเล่านิทานผสมดนตรี ซึ่งออกแบบให้ใช้เวลาสั้น (10-15 นาทีต่อกิจกรรม) และสามารถดำเนินการได้โดยไม่เพิ่มภาระให้ผู้ดูแล ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวเปราะบางให้ความสนใจและแสดงออกถึงความพร้อมสูงในการนำกิจกรรมไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน โดยกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ “โดมิโนเสียงสัตว์” ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย และส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นความกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัย และลดความตึงเครียดทั้งในเด็กและผู้ดูแล สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงโต้ตอบ มีแนวโน้มสร้างผลเชิงบวกมากกว่ากิจกรรมที่เน้นการรับสารฝ่ายเดียว เช่น “การนวดผ่อนคลายตามเพลง” ที่ได้รับความสนใจน้อยกว่า การสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ชื่นชมความยืดหยุ่นของกิจกรรมที่สามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทในครอบครัวได้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดทางพัฒนาการ ทฤษฎีจิตสังคมของ Erikson เชื่อว่าเด็กวัยปฐมวัยอยู่ในช่วง “ริเริ่มทำสิ่งใหม่” (Initiative vs. Guilt) ซึ่งต้องการการสนับสนุนจากผู้ดูแลในกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย เช่น การร้องเพลงหรือเต้นรำร่วมกัน กิจกรรมดนตรีจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางจิตสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองของเด็ก และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่อบอุ่นระหว่างสมาชิกในครอบครัว²³

²³ Gabriel A. Orenstein and Lindsay Lewis, “Erikson's Stages of Psychosocial Development,” last modified November 7, 2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK556096/>.

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณา เช่น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีเพียง 10 ครอบครัว ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมความหลากหลายของบริบทครอบครัวประเภทอื่น ๆ ของประเทศไทย อีกทั้งระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมและเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงเวลาจำกัด จึงอาจยังไม่สามารถประเมินผลลัพธ์ระยะยาวต่อพัฒนาการของเด็กหรือความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้อย่างชัดเจน ข้อจำกัดเหล่านี้ควรได้รับการพิจารณาในการออกแบบการวิจัยครั้งถัดไป เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

โดยสรุป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมดนตรีสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวประเภทบาง ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็กปฐมวัย และสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัยภายในครอบครัว กิจกรรมดนตรียังเป็นแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้จริงสำหรับการดูแลเด็กในชีวิตประจำวัน โดยไม่เพิ่มภาระหรือความกดดันให้แก่ผู้ดูแล ทั้งนี้ ผลการศึกษานับสนุนแนวโน้มของการบูรณาการกิจกรรมดนตรีเข้ากับนโยบายส่งเสริมสุขภาวะครอบครัวในระดับชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะในบริบทที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการเข้าถึงกิจกรรมดนตรีในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน หรือหน่วยงานรัฐในลักษณะที่ยืดหยุ่นและมีความเป็นมิตรกับบริบทของครอบครัว จะช่วยขยายโอกาสในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้านอย่างแท้จริง

References

-
- Charoensook, Sugree. "Arsom Music Uses Music to Develop Underprivileged Children, Becoming a Partner in Their Lives." *Matichon Online*, February 26, 2019. https://www.matichon.co.th/columnists/news_1378476. (in Thai)
- Creswell, John W. "Case Study Research." In *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. 3rd ed., 97-102. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2013.
- Faculty of Psychology, Chulalongkorn University. "Exploring Yourself Through Attachment: Attachment Styles." Accessed March 24, 2025. <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/attachment-style/>. (in Thai)
- Kanchanachitra, Manasigan, Songphan Choemprayong, Kanyapat Suttikasem, and Reena Tadee. "Adapting the Family's Work Patterns After Having Children." In *Research Brief: Caring for Vulnerable Families amid Demographic and Social Changes in Thailand*, 6-8. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2022. <https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2022/03/Report-File-555.pdf>. (in Thai)
- Kemp, Jane, and Clare Walters. *Brain Games for Preschoolers*. Translated by Preeyadhorn Pitakvorarat and Mettrai Srithong. Bangkok: SE-EDUCATION Public Company Limited, 2006. (In Thai)
- Laovanich, Monsikarn. "Music and Child Development." In *Raising Children with Music*, 26-47. Bangkok: Amarin Baby & Kids, 2018. (In Thai)
- Macfarlan, Alice. "Non-Participant Observation." BetterEvaluation. Accessed January 21, 2022. <https://www.betterevaluation.org/methods-approaches/methods/non-participant-observation>.

- Orenstein, Gabriel A., and Lindsay Lewis. "Erikson's Stages of Psychosocial Development." Last modified November 7, 2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK556096/>.
- Pasiali, Varvara. "Families and Children at Risk." In *Music Therapy with Families*, edited by Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson, 221-242. London: Jessica Kingsley Publishers, 2016.
- Plitponkarnpim, Adisak. *Integrated Child Health, Development, and Protection Team for Well-Being Promotion among Children in Low Income and Multiple Deprived Families*. Nakhon Pathom: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, 2020. (In Thai)
- Plitponkarnpim, Adisak, Jirawan Klommek, Chayabhorn Tiwaree, Sawitree Krikajomkitti, Suwaree Damnernvut, Ngamta Rodsonjai, Nujana Kankaew, Busaraporn Chongcharoenthawonkul, and Marisa Nimkul. "Integrated Child Health, Development, and Protection Team for Well-being Promotion among Children in Low Income and Multiple Deprived Families." Accessed March 24, 2025. <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5260>.
- Stake, Robert E. *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1995.
- Teggelove, Kate. "Building Stronger Families Through Music: Sing & Grow Group Programs for Families at Risk." In *Music Therapy with Families: Therapeutic Approaches and Theoretical Perspectives*, edited by Stine Lindahl Jacobsen and Grace Thompson, 152-172. London: Jessica Kingsley Publishers, 2017.
- Thai PBS. "Equitable Education Fund (EEF) Has Released a Report on the Learning Crisis Facing Early Primary School Children in the Aftermath of COVID-19." Accessed October 25, 2022. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/320772>. (In Thai)
- Wisasa, Cheewan. *E-Leng Keng Khong: A Goose's Song*. 24th ed. Bangkok: Amarin Printing, 1994. (In Thai)
- Yin, Robert K. *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. 6th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2014.
- Zhussupova, Dilshat. "Five Impacts of COVID-19 on Children in Thailand." UNICEF Thailand. Accessed August 2, 2024. <https://www.unicef.org/thailand/stories/five-impacts-covid-19-children-thailand>.